

Joum Kippoer in en buiten Amsterdam

Op grond van de opstellenreeks van de heer A.H. Veder z.l., het (handgeschreven) Boek van de Minhogiem, tevens handleiding van de Synagoge-diensten, te Utrecht, van Raw J. Tal z.l. (daterend uit de jaren 30 van de vorige eeuw) en de (getypte) Gebruiken in Den Haag van Raw I. Maarssen ה"ד (1929), kunnen we vaststellen dat er in een aantal onderdelen van de Dienst op יום כיפור verschil van מנהג bestond in verschillende plaatsen in Nederland:

קריאת שמע

Op p. 2 van "Kol Nidrei en Ma-ngariew" wordt beschreven hoe in Amsterdam op יום כיפור de eerste twee regels van שמע luid **samen** door de הזון en de קהל gezegd worden. In §625 vermeldt Raw Tal z.l. dat zowel bij מעריב, als voor שאמר en na ברכו in שחרית, **eerst** de הזון de regel שמע ישראל luid voordraagt, waarna de קהל hem luid herhaalt. Vervolgens wordt de regel שם כבוד שם כבוד geheel door de הזון luid voorgedragen en daarna door de קהל luid herhaald.

שחרית

1. In Utrecht werd, net zoals o.a. in Borculo en Elburg, op bijzondere dagen meteen na de יום מזמור een extra מזמור gezegd. Het קדיש יתום werd na de extra מזמור gezegd. De extra מזמור voor יום כיפור is Psalm 130, שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה', die in de Oosteuropese noesach voor ברכו ingevoegd wordt. Op יום כיפור worden de beide מזמורים direct voor שאמר ברוך שמואל uitgesproken, gevolgd door יתום קדיש.

2. Wat de אופן betreft, merkt Raw Tal op dat deze niet, zoals in de meeste gevallen dat een אופן gezegd wordt, in zijn geheel door de הזון wordt voorgedragen, maar in beurtzang. De strofe מלכותו בקהל עדתי wordt alleen aan het begin en aan het eind van בעליתו אדיר בעליתו voorgedragen. Dit i.t.t. wat in Amsterdam gebruikelijk is, telkens na 4 regels, zoals ook in de מחזורים staat aangegeven. Vgl. "Shacharies" p. 1.

3. In de פיוטים, die beginnen met אמרו לאלקים, מעשה אלקינו en אשר אומץ תהלתך, antwoordt de Gemeente, volgens Raw Tal, zoals in de Duitse מחזורים wordt aangegeven. Dit betekent dat in deze 3 פיוטים de הזון van de laatste strofe alleen de eerste twee woorden voordraagt (resp. אמרו לאלקים, מעשה אלקינו en ורציית שבה). Vervolgens zegt de קהל de gehele rest van de strofe, die daarna door de הזון herhaald wordt.

4. Raw Tal schrijft dat de סילוק, die begint met de woorden תהלתך, מי יתנה תוקף תהלתך, wél gezegd wordt (vgl. "Shacharies" p. 4). De stukjes daarin, van ומי כעמך ישראל tot (en met) עמך ונחלתך en van מי א-ל כמוך נושא עון והם עמך ונחלתך, worden evenwel **niet** door de הזון geciteerd. Dit i.t.t. wat in de Nederlandse מחזורים staat aangegeven, maar overeenkomstig de Duitse מחזורים.

5. Ook de stukken na ועל מעונך והיכלך (קדושה), van האדיר בשמי עליות, tot het eind van האזורים באהב, die in Amsterdam worden overgeslagen (vgl. "Shacharies" p. 5), worden volgens

מחזוריים alleen bij de eerste twee regels wordt aangegeven (en in de Duitse in het geheel niet).

6. In Den Haag werd bij de סליחות in שחרית, i.t.t. in Amsterdam en bij Raw Tal, מפלטי אלי צורי niet gezegd. De סליחות, die beginnen met de woorden ה' אלקי רבת צררוני מנעורי en ידוקדק.

7. In Den Haag werd in שחרית, i.t.t. in Amsterdam en bij Raw Tal, היום תאמצנו, wel gezegd (vgl. "Shacharies" p. 9).

מוסף

1. Volgens Raw Tal wordt de פיוט, die begint met de woorden אין ערוך אליך in zijn geheel door de חזן voorgedragen. Dit i.t.t. wat in Amsterdam gebruikelijk is, vgl. "Moesof" p. 2.

2. Volgens Raw Tal is er geen פתיחה bij de פיוט, die begint met de woorden אשר אימתך באראלי אומן. Dit i.t.t. wat in Amsterdam gebruikelijk is, vgl. "Moesof" p. 2. Volgens Raw Tal antwoordt de Gemeente in deze פיוט zoals in de Duitse מחזוריים wordt aangegeven. Dit betekent dat de חזן van de laatste strofe alleen de eerste twee woorden voordraagt, ואביתה תהלה. Vervolgens zegt de קהל de gehele rest van de strofe, die daarna door de חזן herhaald wordt.

3. In Den Haag werd bij de סליחות in מוסף i.p.v. אבל אנחנו חטאים ואשמים שחרית, die begint met de woorden ה' אלקי רבת צררוני מנעורי, zoals in שחרית.

4. Volgens Raw Tal is de indeling van de laatste strofen in de פיוט, die begint met גדול עוני ולהטוא הוספתו (זכור לנו ברית אבות גדול עוני ולהטוא הוספתו), zoals in de Duitse מחזוריים is aangegeven. Dit betekent dat de חזן de voorlaatste strofe eindigt bij בני עוולה. De Gemeente zegt dan van עוולה וחטאה tot (en met) שבמצוות דלה, hetwelk daarna door de חזן herhaald wordt. De laatste strofe begint bij דלה ואומללה, die door de חזן geciteerd wordt tot (en met) כרת לנאמך. De Gemeente zegt dan de laatste regel, beginnend met נאמך זכור, die daarna door de חזן herhaald wordt. Dit i.t.t. wat in Amsterdam en Den Haag gebruikelijk is, waar de in de Nedelandse מחזוריים aangegeven indeling gevolgd wordt.

מנחה

In Den Haag wordt, behalve de סליחות, die in Amsterdam en volgens Raw Tal gezegd worden, wederom ook de סליחה, die begint met ה' אלקי רבת צררוני מנעורי gezegd.

נעילה

1. Volgens Raw Tal roept de שמש voor de עמידה het woord "והתמנו" uit. Dit is in Amsterdam niet gebruikelijk.

2. In Den Haag wordt de סליחה, die begint met de woorden און כתיבה מועד met het daaraan voorafgaande stukje, dat begint met עמנו במשפט עמנו, אל תבוא במשפט עמנו, wel gezegd. Dit i.t.t. wat in Amsterdam en volgens Raw Tal gebruikelijk is.

3. Volgens Raw Tal gaat het 7 keer uitspreken van ה' הוא האלקים in de שמות anders dan in Amsterdam gebruikelijk is: nadat de חזן de woorden ה' הוא האלקים

eerste maal heeft uitgeroepen en de Gemeente ze herhaald heeft, worden ze 5 keer tegelijk door de הון en de Gemeente uitgeroepen. De 7^e keer worden ze eerst door de Gemeente uitgeroepen en daarna door de הון herhaald.

4. Volgens Raw Tal wordt de ארון הקודש gesloten ná תקיעת שופר, voor ברכו. In Den Haag blijft de ארון הקודש open tot ná het eerste vers van קריאת שמע in het מעריב-gebed van uitgaande יום כפור. Dit alles i.t.t. wat in Amsterdam gebruikelijk is, vgl. "Ne-ngielo – het Slotgebed" p. 4.